

Verktyg till dig som arbetar för att öka deltagandet i cancerscreening och catch up-vaccination mot HPV

Målgrupp: Personer med funktionsnedsättningar

Del av guiden *Rädda liv - öka deltagandet*

**CANCER
FONDEN**

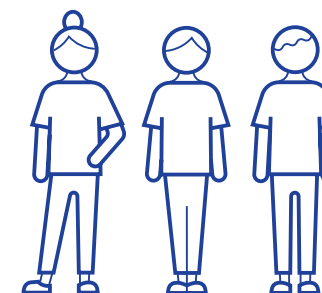
Verktyg för att öka deltagandet bland personer med funktionsnedsättningar

Här finns verktyg som syftar till att öka deltagandet i cancerscreening och catch up-vaccination mot HPV bland personer med funktionsnedsättningar. Verktøygen för den här gruppen är en del av guiden *Rädda liv - öka deltagandet* som är framtagen främst för de som organiserar, planerar och beslutar om regional verksamhet som inkluderar cancerscreening eller catch up-vaccination mot HPV.

Guiden erbjuder en lättillgänglig och överskådlig sammanställning av evidensbaserade verktyg som kan användas i regionen. Den kan också inspirera till att testa metoder som inte har utvärderats vetenskapligt än men som andra aktörer har uppgett positiva erfarenheter ifrån.

Genom att arbeta med någon eller några av verktygen kan regionen se till att fler cancerfall upptäcks tidigare och fler skyddas mot cancer.

Tillsammans kan vi besegra cancer.

Referenser: Se guiden "Rädda liv - öka deltagandet" – en guide med verktyg till dig som arbetar för att öka deltagandet i cancerscreening och catch up-vaccination mot HPV.

Projektledare: Fanette Caudron | Text: Lumell Associates • Maria Douglas Mungenast, Cancerfonden | Foto: Edis Potori sid 1, 6, 10, 11, 17 • Olle Nordell sid 6 • Amalia Sjönnby sid 7 (HPV)
Illustrationer: Cancerfonden | Form: Janna Pettersson | Februari 2024

Verktygens uppbyggnad

Verktygen inleds med en kort beskrivning av gruppen, vilka trösklar de har för att delta, kontaktmöjligheter och vilka screeningprogram/vaccination som är relevanta. Det finns också en matris som vägledning i hur verktygen kan prioriteras utifrån förväntade resurser och effekt.

Tabell: Verktyg för ökat deltagande i screening- eller vaccinationsprogram

Identifierade verktyg

För att öka deltagandet i respektive målgrupp har verktyg identifierats som är relevanta för just den gruppen.

Identifierade trösklar

Vilka anledningar som gör att personer inte deltar i screening och/eller catch up-vaccination mot HPV kan vara många och skilja sig mellan målgrupper. Det finns dock ett antal trösklar som förekommer:

- **Tid** Tidsbrist, till exempel väntetider eller öppettider som krockar med arbetet.
- **Geografi** Svårt att ta sig till mottagningen, till exempel för att den ligger långt bort eller för att det saknas transportmöjligheter.
- **Kunskap** Att inte nås av information eller inte förstå vikten av att delta, som om man inte förstår kallelsen eller inte är medveten om riskerna med att inte delta.
- **Sociala** Personer som inte vill eller vågar delta, till exempel om man känner obehag inför besöket eller då det finns stigma kopplat till att delta.

Relevanta program

En del verktyg kan öka deltagandet i alla screeningprogram samt i catch up-vaccination mot HPV. Andra verktyg är endast relevanta för ett eller flera specifika program. För varje verktyg finns det därför en beskrivning över relevanta program:

- Bröstcancer
- Tarmcancer
- Livmoderhalscancer
- Catch up-vaccination mot HPV

Förväntad effekt och resursåtgång

För varje verktyg i guiden finns en grov uppskattning av förväntad effekt och resursåtgång. Uppskattningarna har gjorts utifrån en generell bedömning av förutsättningarna nationellt och har baserats på de intervjuer och litteraturstudier som ligger till grund för guiden.

Med *förväntad effekt* menas i vilken utsträckning verktyget kan öka deltagandet i program för cancer-screening eller HPV-vaccinering. Den förväntade effekten kan vara:

- Hög
- Medel
- Låg

Med *resursåtgång* menas en uppskattning av personella och finansiella resurser för en region att implementera och använda sig av verktyget. Resursåtgången kan vara:

- Låg
- Medel
- Stor

Evidensnivå

Identifierade verktyg klassificeras i fyra nivåer utifrån grad av evidens:

Hög evidens

- 1 Vetenskaplig evidens för att metoden ökar deltagande i cancerscreening eller HPV-vaccinering
- 2 Beprövad erfarenhet av användning inom cancerscreening eller HPV-vaccinering eller vetenskaplig evidens för att metoden ökar deltagande i liknande hälso- och sjukvårdsaktiviteter
- 3 Beprövad erfarenhet med utan strukturerad uppföljning
- 4 Verktyg som ännu inte testats eller testats i mycket begränsad användning utan uppföljning

Låg evidens

Fördjupning

En del verktyg beskrivs mer i detalj. Fördjupande beskrivningar finns för verktyg som uppfyller minst ett av följande kriterier:

1. Verktyg som i studier visat sig ha särskild betydelse för ökat deltagande
2. Verktyg som innehållsmässigt eller organisatoriskt kräver djupare förklaring
3. Verktyg där relevanta användningsexempel finns, exempelvis där ett verktyg använts och utvärderats i Sverige

Varje fördjupningsområde beskrivs med:

- Relevanta program
- Relevanta målgrupper
- Exempel på beprövad erfarenhet eller studier
- Vad krävs av regionen för att införa verktyget?

Verktyg för ökat deltagande i program för cancerscreening och catch up-vaccination mot HPV

Personer med funktionsnedsättningar

Se förklaring av uplägget på föregående sida.

Oavsett om det handlar om en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning är personer i gruppen ofta beroende av andra i högre utsträckning än den övriga befolkningen. Det kan röra sig om att vara i behov av fysisk assistans eller att ha behov av stöd för att föra sin talan i relation till vården.³⁷ Det gör att man som vård-enhet kan behöva anpassa sina arbetsätt för att möta gruppens behov. Det kan innebära fysiska anpassningar av mottagningen, men också att anpassa bemötandet och rutinerna kring själva besöket för att få människor att känna sig bekväma att komma tillbaka vid nästa kallelse.⁴⁰

Det är också vanligt att människor i den här gruppen har svårare att komma ihåg sitt besök. Det gör att det kan behöva finnas särskilda rutiner för att påminna om inbokade besök, både för att personen ska bli screenad eller vaccinerad och för att mottagningen inte ska få luckor i tidsbokningen.⁴⁰

Personer inom denna målgrupp tenderar att bli diagnostiserade med cancer i ett sent skede³⁷. De har också en högre risk än befolkningen i övrigt att drabbas av cancer. Studier på svensk data har därför lyft fram att gruppen borde screenas i högre utsträckning. Ett exempel är att kvinnor som får LSS-insatser har nästan dubbelt så hög risk att dö i bröstcancer, vilket tros bero på sen upptäckt.^{38, 39}

Kortfakta om målgruppen

- Diagnostiseras ofta med cancer sent.³⁷
- Personer med intellektuella funktionsnedsättningar löper större risk att få cancer än andra.³⁹
- Kvinnor som får LSS-insatser har en nästan fördubblad risk att dö i bröstcancer.³⁸
- Gruppen går på screening i mindre utsträckning än övriga befolkningen.⁴¹
- Gruppen uppskattas vara cirka 50 000 personer.⁷²

Trösklar för deltagande hos målgruppen

- Svårighet att ta sig till mottagning.
- Svårt att ha koll på tidsbokningar och att förstå vikten av screening och vaccination.
- Behöver assistans av någon annan.

Möjliga kontaktytor

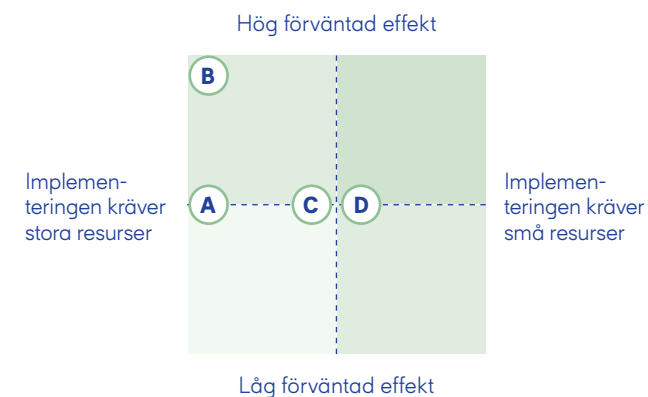
- LSS-verksamhet
- Andra vårdenheter

Relevanta program

- Bröstcancer
- Tarmcancer
- Livmoderhalscancer
- Catch up-vaccination mot HPV

Positionering av identifierade verktyg baserat på uppskattad effekt och resursåtgång

Verktygen A, B, C och D beskrivs på nästa sida.

Verktyg för ökat deltagande i screening- eller vaccinationsprogram

Identifierade verktyg, med syfte att sänka trösklar		Identifierade trösklar	Relevanta program	Förväntad effekt	Resurs-åtgång	Evidens-nivå	Källa
A Längre provtagnings- och vaccinationstider	En person med en fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning kan behöva en längre besökstid vid provtagning- och HPV-vaccination för att få det stöd som behövs. Det kan vara särskilt viktigt för att skapa trygghet inför nästa tillfälle.	Tid Geografi	Bröstcancer Livmoderhalscancer Catch up-vaccination mot HPV	Medel	Stor	2	8
B Tillgänglighetsanpassa lokaler och erbjud hjälpmedel och assistans vid besöket	För att erbjuda rätt stöd kan anpassningar av själva mottagningen behövas. Det kan vara transporthjälp och liftar. Det kan också finnas behov av en ledsagare som följer med under besöket.	Geografi	Bröstcancer Livmoderhalscancer Catch up-vaccination mot HPV	Hög	Hög	1	8, 5, 31, 32
C Påminn om besök på flera sätt	Människor med intellektuella funktionsnedsättningar kan ha svårt att komma ihåg sin tidsbokning och kan därför behöva påminnelser på flera olika sätt. Det kan till exempel vara via brev, vykort och telefonsamtal.	Kunskap	Bröstcancer Livmoderhalscancer Catch up-vaccination mot HPV	Medel	Medel	2	5
D Självtest	Ett alternativ för de som har svårt att ta sig till en mottagning är ett självtest som kan göras hemma. Det kan dock behövas stöd i hemmet för att ta provet.	Geografi	Tarmcancer Livmoderhalscancer	Medel	Medel	1	5, 20, 36

Cancerfondens vision är att besegra cancer. Genom att finansiera den främsta forskningen, sprida kunskap om cancer och påverka beslutsfattare i viktiga frågor, arbetar vi för att färre ska drabbas och fler ska överleva cancer. Cancerfonden är en fristående, ideell organisation utan statligt stöd. Vårt arbete är helt beroende av testamenten och gåvor från privatpersoner och företag. Vi är en av de största finansiärerna av svensk cancerforskning. Sedan 1951 har vi delat ut cirka 15 miljarder kronor till de främsta forskningsprojekten i Sverige. Överlevnaden i cancer har mer än fördubblats under samma tid. Tack vare forskningens framsteg överlever i dag två av tre som får cancer. Vi har kommit långt, men vi är inte framme än.

#tillsammansmotcancer

CANCERFONDEN

Cancerfonden | 101 55 Stockholm | Besök: David Bagares gata 5 | Telefon 020-59 59 59
Plusgiro 90 1986-0 | Bankgiro 901-9514 | cancerfonden.se